

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

IV РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 64

София, срѣда, 25 мартъ

1931 г.

67. заседание

Вторникъ, 24 мартъ 1931 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ въ 16 ч.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ г. г. народни представители: Алексиевъ Николай, Алиевъ Хафузъ Садъкъ, Ангеловъ Иванъ, Андреевъ Никола, Баевъ Христо, Бояджиевъ Стефанъ, Бурилковъ д-ръ Владимиръ, Бъровъ Димитъръ, Василевъ Славейко, Витановъ Добри, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Стойчо, Георгиевъ Страшимиръ, Горневъ Христо, Грънчаровъ Димитъръ, Данковъ Георги, Даскаловъ Добри, Дерлипански Димитъръ, Димевъ Борисъ, Димитровъ Добри, Димитровъ Никола, Драгановъ Василь, Дрънски Димитъръ, Енчевъ Георги, Ецовъ Борисъ, Желѣзовъ д-ръ Димо, Игнатовъ Василь, Казанджиевъ Иванъ, Калайджиевъ Христо, Калчевъ Панайотъ Тинчевъ, Капитановъ Трифонъ, Колевъ Еню, Константиновъ Тома, Кулишевъ Георги, Куртевъ Иванъ, Кънчевъ Теодоси, Малиновъ Атанасъ, Мангъровъ Димитъръ, Мечкарски Тончо, Миновъ Петъръ, Митевъ Добри, Муравиевъ Константинъ, Николовъ д-ръ Борисъ, Омарчевски Стоянъ, Пеневъ д-ръ Йовчо, Пенчевъ Георги, Петевъ Вичо, Пъчевъ Георги, Пѣйчевъ Стефанъ, Рашковъ Христо, Славовъ Кирилъ, Стамболиевъ Никола, Станишевъ д-ръ Константинъ, Стефановъ Стефанъ, Стоилковъ Таско, Христовъ Кирко Цвѣтковъ, Цанковъ Атанасъ, Цуцумановъ Петъръ, Ченгелиевъ Антонъ, Чернооксвъ Георги, Чешмеджиевъ Григоръ, Шиваровъ Маринъ, Юртовъ Георги, Янговъзовъ Теню, Яневъ Димитъръ и п. Янчевъ Иванъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитѣ народни представители:

На г. Цено Табаковъ — 8 дни;
На г. Борисъ Толевъ — 1 день;
На г. Георги Казанакчиевъ — 3 дни;
На г. Янаки Молловъ — 10 дни;
На г. Георги Марковъ — 3 дни;
На г. Димитъръ Дерлипански — 2 дена;
На г. Георги Юртовъ — 4 дни;
На г. Кирилъ Славовъ — 2 дена и
На г. Иванъ Куртевъ — 1 день.

Следва да се разреши отъ Събранието отпускъ на народнитѣ представители:

На г. Еню Колевъ — 10 дни и
На г. Ангелъ Узуновъ — 1 день.

Които сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че сж постѣпили следнитѣ предложения и законопроекти:

Отъ Министерството на финанситѣ законопроектъ за търговия съ сурови неманипулирани тютюни. (Вж. прил. Т. I, № 105)

Отъ Министерството на външнитѣ работи и изповѣданията предложение за одобрение подписаната въ Женева на 12 юлий 1927 г. конвенция за създаване международенъ съюзъ за подпомагане. (Вж. прил. Т. I, № 106)

Отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти законопроектъ за допълнение закона за трудовитѣ земледѣлски стопанства. (Вж. прил. Т. I, № 107)

Отъ сѣщото министерство законопроектъ за отстъпване даромъ на македонското женско благотворително дружество въ София, издържаше сиротопиталище „Битоля“, държавната кѣща въ гр. Месемврия, бивша на емигранта-грѣкъ Димитъръ Ст. Янчевъ. (Вж. прил. Т. I, № 108)

Тия предложения и законопроекти ще бѣдатъ раздѣдени на г. г. народни представители и поставени на дневенъ редъ.

Пристѣпваме къмъ разглеждане първата точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за разрешаване на Варненската градска община да сключи заемъ.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ И. Михайловъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, безъ измѣнение)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ на трето четене законопроекта за разрешаване на Варненската градска община да сключи заемъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж.

Председателстващъ А. Христовъ: Които приемат прочетеното предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 62)

Пристъпваме към разглеждане точка пета от дневния ред — одобрение предложението за одобрение всемирната пощенска конвенция и приложените към нея договори и правилници, сключени в Лондон през 1929 г. Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь И. Михайловъ (д. сг): (Прочита предложението изцъло, заедно с конвенцията към него — вж. прил. Т. I, № 85)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приемат прочетеното предложение, заедно с конвенцията към него, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 63)

Пристъпваме към разглеждане точка шеста от дневния ред — одобрение предложението за отмяна на решението на Народното събрание, гласувано в заседанието на 6 декември 1929 г., обнародвано в брой 229 на „Държавен вестник“, от 11 януари 1930 г., относително класирането на пенсионера Витанъ Д. Райновъ, от гр. София.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь И. Михайловъ (д. сг): (Прочита предложението изцъло, заедно с мотивите към него — вж. прил. Т. I, № 43)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приемат прочетеното предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 64)

Пристъпваме към разглеждане точка седма от дневния ред — одобрение предложението за задържане на държавна служба по ведомството на Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството чужди подданици.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь И. Михайловъ (д. сг): (Прочита предложението изцъло, заедно с мотивите към него — вж. прил. Т. I, № 79)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приемат прочетеното предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 65)

Пристъпваме към разглеждане точка осма от дневния ред — одобрение предложението за окончателното уреждане на рекламацията на Елизавета Милеско, предвидена в чл. 3 от ромъно-българската спогодба, сключена в Хага на 20 януари 1930 г.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь И. Михайловъ (д. сг): (Прочита предложението изцъло, заедно с мотивите към него — вж. прил. Т. I, № 104)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приемат прочетеното предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 66)

Пристъпваме към разглеждане точка девета от дневния ред — доклад на бюджетарната комисия по бюджетопроекта за разходите по Министерството на народното просвещение за 1931/1932 финансова година.

Има думата г. докладчикът.

Докладчикъ И. Лъкарски (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ докладъ нѣма да правя, но съмъ дълженъ да направя съобщение за онова, което е прието въ бюджетарната комисия, и за измѣненията, които сѣ направени отъ ней, за да ги имате предъ видъ при дебатитѣ, които биха се открили по § 1 отъ бюджетопроекта.

По § 1 отъ бюджетопроекта бѣ предвидена сумата 795.840.000 л. Комисията увеличи тази сума съ 2.400.000 л. и стана всичко 798.240.000 л. Измѣненията по този параграфъ се състоятъ въ следното.

Бюджетарната комисия обсъди подробно въпроса за заплатитѣ на персонала по Министерството на народното просвещение и прие по принципъ тия заплати. Считайки, обаче, че тѣ за нѣкои категории служители, особено за нѣкои категории учители, сѣ малки, се помъчи да намѣри въ кръга на общия кредитъ за министерството икономии, които да употребя за увеличение на заплатитѣ. Такава бюджетарната комисия можа да намѣри въ размѣръ на 2.400.000 л., съпожелание, ако би могло, да се откъсне

отъ други мѣста нѣкоя и друга сума отъ бюджета на Министерството на народното просвещение, за да се увеличи кредитътъ за заплатитѣ на учителитѣ. Въ нѣколко заседания на началницѣ на отдѣления при министерството, на които присѣствувахме г. министърътъ и азъ, можахме да направимъ съкращения съ още 400.000 л. Тѣхъ взехме отъ кредита 2.000.000 л., предвиденъ за 10% възнаграждение на учителитѣ въ пограничните училища, като намалихме процента отъ 10% на 8%. Все пакъ, обаче, възнаграждението на тия учители по този кредитъ ще остане въ сѣщия размѣръ; само нѣкои ще получаватъ по-малко, и то по 5-7 л. Не се намалява това възнаграждение на тия учители, защото по миналогодишния бюджетъ т

Докладчик И. Лъкарски (д. сг): Щом искате да ви освѣтля, ще ви съобща каква заплата се предвижда за директоритѣ на срѣднитѣ училища въ разнитѣ градове. На директоритѣ на двата учителски института — въ Пловдивъ и въ Шуменъ — и на директора на III Софийска образцова мъжка гимназия — по 7.000 л.; на директоритѣ на I мъжка и I девическа гимназии, на директоритѣ на II мъжка и II девическа гимназии и на директора на III девическа гимназия, всички въ София, на директоритѣ на гимназиитѣ въ Пловдивъ, Варна и Русе — по 6.800 л.; на директоритѣ на гимназиитѣ въ Видинъ, Ломъ, Враца, Плевенъ, Търново, Шуменъ, Ловечъ, Габрово, Казанлъкъ, Сливенъ, Бургазъ, Стара-Загора, Хасково, Ямболъ и Кюстендилъ — по 6.375 л., колкото е предвидена и въ бюджетопоекта; на директоритѣ на гимназии въ градоветѣ: Орѣхово, Разградъ, Самоковъ, Горна-Джумая, Трънъ, Пазарджикъ, с. Райково, Харманлий и Станимака — по 6.000 л.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Какво става съ заплатитѣ имъ — увеличаватъ ли се или се намаляватъ, въ сравнение съ тия, които сж предвидени въ проекта?

Докладчик И. Лъкарски (д. сг): За последнитѣ, които изброихъ и казахъ, че ще получаватъ по 6.000 л., заплатата имъ се намалява съ 375 л. — специално за директора на гимназията въ Райково и по новия бюджетопоектъ заплатата му бѣше 6.000 л. — съ огледъ на лицата, които се назначаватъ, и съобразно голѣмината на гимназията по паралелки и ученици.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): За едни отъ директоритѣ казахте, че е взето предъ видъ скѣпотията на живота, за последнитѣ сега казвате, че сж взети предъ видъ други съображения. Въ Райково, напр., условията на живота сж по-тежки, предметитѣ отъ първа необходимостъ сж съ 30—40% по-скѣпи, отколкото въ Пловдивъ. Сжщото е и за Неврокопъ.

Докладчик И. Лъкарски (д. сг): За директора на гимназията въ Райково бѣше предвидена заплата 5.950 л., а сега му се увеличава на 6.000 л. И въ миналото директорътъ на гимназията въ Райково е получавалъ по-малко отъ директоритѣ на други гимназии. Фактически има увеличение въ заплатата на директора на гимназията въ Райково, въ сравнение съ онова, което е било предвидено въ бюджетопоекта и което е получавалъ въ миналото.

Увеличение въ заплатата на учителитѣ по новитѣ езици има общо за учителитѣ въ цѣла България.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): За Неврокопъ?

Докладчик И. Лъкарски (д. сг): За Неврокопъ положението е по-друго. По този въпросъ ще се обяснимъ допълнително. Тамъ нѣма държавна гимназия. Вие знаете, че положението тамъ е специално.

На учителитѣ по новитѣ езици, безразлично кѣде се намиратъ срѣднитѣ учебни заведения — разбира се, че такава ще бѣде заплатата и на тѣзи учители въ общинскитѣ и непълни гимназии — заплатата се увеличава съ 200 л.

На учителитѣ по техническитѣ предмети тя се увеличава съ 150 л. повече отъ това, което е предвидено по проекта.

Г. г. народни представители! Въ миналото въ бюджета на Министерството на просвѣтата имаше единъ кредитъ отъ 14 милиона лева, който се разпредѣляше за допълнително възнаграждение на учителитѣ отъ срѣднитѣ училища въ ония градове, кѣдето училищнитѣ настоятелства даватъ по-голѣми заплати на своитѣ учители. Предъ видъ на това, че този кредитъ се премахва и всички допълнителни възнаграждения, които сжществуваша по миналитѣ бюджети, днесъ вече не сжществуватъ, като направихме едно категоризиране на директоритѣ изобщо въ срѣднитѣ учебни заведения, така сжщо налага се, поради скѣпотията на живота и поради това, че условията на преподаване въ тия градове сж по-други и става единъ по-другъ подборъ на персонала — и на учителитѣ въ тѣзи срѣдни учебни заведения да се даде по-голѣма заплата. И така, на редовнитѣ гимназиални учители въ София, вънъ отъ предвидената основна заплата 4.100 л., се дава още по 400 л. на месецъ; на учитель-лъкаритѣ и жболъкаритѣ въ София — по 200 л. къмъ основната заплата, за което ви казахъ по-рано, даватъ се още 200 л., така че ще получаватъ повече по 400 л. на месецъ; на учителитѣ по техническитѣ предмети въ София, на редовнитѣ прогимназиални учители, сжщо и на редовнитѣ първоначални учители въ гимназиитѣ въ София се дава, въ повече отъ предвидената основна заплата въ

бюджетопоекта, още по 200 л.; на редовнитѣ гимназиални учители въ гимназиитѣ въ Пловдивъ, Варна, Русе се дава повече, отколкото е въ проекта, по 250 л.; на учителитѣ по нови езици — по 150 л.; на учителитѣ по технически предмети —

който параграфъ се намалява съ 2.300.000 л., и отъ § 123 — за комисии — се взематъ 400.000 л.; защото бюджетарната комисия прие по начало, че на всички длъжностни лица, които участвуватъ въ разни комисии, нѣма да се плаща допълнително възнаграждение, защото тѣ ще работятъ въ служебно време. За това участие на длъжностни лица въ комисии ще има и въ закона за бюджета специаленъ членъ, който ще уреди въпроса.

Като така и кредитътъ, предвиденъ за комисии, каквито трѣбва да има при Министерството на народното просвѣщение, основателно трѣбва да бѣде намаленъ. Той е вече намаленъ съ 400.000 л., които, както ви казахъ, по решение на бюджетарната комисия се прехвърлятъ въ кредита за заплати.

Това сѣ принципиалнитѣ, така да се изразя, промѣни, по-сжществениѣ промѣни въ този бюджетъ. Останалитѣ дребни поправки ще ви съобщя допълнително, следъ приемане на параграфа, защото тѣ не измѣнятъ размѣра на кредита по параграфитѣ, нито този на цѣлия бюджетъ.

Дълга да съобщя, обаче, че въ централното управление се предвиди единъ архитектъ, заведующъ службата по строежа на училищни сгради въ България.

При това положение, г. г. народни представители, все пакъ въ кръга на възможното можа да се направи едно малко увеличение въ заплатата на нѣкои категории учители. Но ще трѣбва да констатирамъ — и смѣтамъ, това за свой дългъ — че все пакъ остава въ това направление да се прави доста много, защото заплатитѣ на известни категории учители, особено на първоначалнитѣ и прогимназиалнитѣ, оставатъ все малки. Основнитѣ имъ brutни заплати, макаръ да има подобрене и въ тѣхъ, все пакъ оставатъ още не напълно удовлетворителни. И затова задачата на бѣдещето управление, както и на бѣдещия Парламентъ, трѣбва да бѣде, когато разглеждатъ бюджета на Министерството на просвѣтата, да намѣрятъ достатъчно сръдства, за да бѣдатъ подобрени заплатитѣ на тия две категории държавни служители. Нѣма защо да описвамъ тѣхното положение като народни учители. Тѣхното назначение, условията, при които сѣ поставени да работятъ, службата, която изпълняватъ, надеждитѣ, които имъ се възлагатъ, и ролята, която играятъ за просвѣтата и възпитанието на нашитѣ деца, безспорно, налагатъ повече грижи и за тѣхъ. Ако Парламентътъ намѣри възможностъ и условия и ако за това правителството би се съгласило, трѣбва наистина въ това отношение да се направи нѣщо. Но въ кръга на сръдствата, които сѣ въ бюджета, както моето впечатление, така и впечатлението на членоветѣ на бюджетарната комисия е, че не могатъ да се намѣрятъ достатъчно кредити, съ които да увеличимъ заплатитѣ на тия две категории учители. Моето разбиране, обаче, е, че за увеличение заплатитѣ на тия две категории учители бихме могли да отдѣлятъ нѣколко милиона лева отъ кредити, предназначени за цели, които сѣ въ връзка съ това образование. Все пакъ, обаче, тѣ ще бѣдатъ недостатъчни, но тѣ биха могли да бѣдатъ присѣдинени къмъ други кредити, ако такива биха се намѣрили извънъ бюджета на просвѣтата, за да се увеличатъ предвиденитѣ вече заплати на споменатитѣ категории учители.

Следъ тия нѣколко пояснения, които ви дадохъ, азъ ще ви докладвамъ бюджетопроекта. (Чете)

„Б Ю Д Ж Е Т Ъ“)

за разходитѣ по Министерството на народното просвѣщение за 1931/1932 финансова година“.

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ заглавието на бюджетопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): (Чете)

„Глава I.

Разходи за личния съставъ“.

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ заглавието на глава I, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): (Чете § 1 — вж. прил. Т. I, № 82)

Комисията увеличи кредита по този параграфъ отъ 795.840.000 л. на 798.240.000 л.

*) За текста на бюджетопроекта, приетъ на I четене, вж. прил. Т. I, № 82.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Досю Негенцовъ.

Д. Негенцовъ (с.

дането на нашата страна. Да се вземат всички мърки за създаването на условия за едно правилно морално възпитание в нашата страна, това се явява една колкото обществена, толкова и държавна необходимост. Ще бъдем ли ние в състояние да употребим всички мърки, за да поддържим, за да обезпечим всички ония възпитателни институти, които могат да гарантират едно правилно, нормално възпитание в нашата страна? Г-да! Възпитанието е един процес на постепенно въздействие, преди всичко чрез примѣра. Правимъ ли ние достатъчни усилия, чрез нашите обществени, политически и граждански действия, за изграждането на моралното, гражданското и политическо възпитание на нашия народ? И азъ не зная дали при нѣкой другъ случай би било по-подходящо да се постави тая голѣма проблема на нашия общественъ и политически животъ, отколкото тукъ при разглеждане бюджета за народната просвѣта.

Азъ ще спра вниманието ви върху ония съществени положения, които по-малко или повече идатъ да подпомогнатъ, да улеснятъ голѣмата задача на едно правилно възпитание в нашата страна и които могатъ да подсилатъ, да подпомогнатъ за изграждането на единъ духъ на по-голѣма трезвостъ, духъ, който ще спесобствува разумътъ да доминира надъ чувствата и моментнитѣ настроения, духъ, който ще внесе едно по-голѣмо самообладание в нашия общественъ животъ и в голѣма степенъ ще улесни моралното политическо и гражданско изграждане на нашата страна.

Съ бюджета на народната просвѣта се очертаватъ задачите на нашето училище, на нашето образование. Нѣмамъ възможностъ в този моментъ да спирамъ вашето внимание върху нашата училищно-образователна система и върху нейното съдържание, върху нейнитѣ насоки, върху ония принципи или основни положения, които трѣбва да доминиратъ в нашата училищно-образователна система; дали тази система ще трѣбва да продължава да почива изключително на тѣй наречения идеологиченъ или хуманитаренъ принципъ, или трѣбва да добие едно по-голѣмо приложение тѣй наречениятъ утилитаренъ принципъ; дали ще трѣбва чрезъ реформитѣ, които се въвеждатъ в областта на нашето училище, това последното да пригоди къмъ нашия практически животъ, като дадемъ възможностъ за едно по-широко застъпване на тѣй наречениятъ приложни науки; дали нашето образователно дѣло ще трѣбва да се нагоди въобще по-близо до ония стопански нужди, които има нашата страна. Азъ не зная дали в този моментъ ние бихме могли да разрешимъ този въпросъ, който не интересува само насъ, а интересува всички педагози и мислители в чужбина. Новитѣ нужди на живота, безспорно, налагатъ едно приготвяне на училищата къмъ тѣхъ. Въ какъвъ смисълъ, въ какъвъ размѣръ ще трѣбва да се реформира нашата училищно-образователна система, може би този въпросъ ще бѣде в едно близко или далечно време предметъ на разисквания и разрешаване. Азъ не зная дали по този въпросъ нашето Министерство на народното просвѣщение има ясно опредѣлено становище. Азъ зная, че се иска отъ нѣкои да се пригоди нашата прогимназия къмъ нуждитѣ на стопанския животъ. Не зная доколко това ще бѣде разумно, като се има предъ видъ, че не само у насъ, но и в чужбина въ основното училище е застъпено общото образование и че всѣко професионално образование трѣбва да се базира на едно здраво основно образование. Въ чужбина се разисква само по отношение на сръдното образование, доколко то трѣбва да бѣде нагледено къмъ нуждитѣ на живота, какви реформи ще трѣбва да бѣдатъ внесени въ него, за да бѣде нагледено къмъ практическитѣ нужди на живота. Този въпросъ, безспорно, ще трѣбва да бѣде прочуенъ и азъ бихъ само молилъ Министерството на народното просвѣщение когато ще решава голѣмата проблема — реформитѣ, които ще трѣбва да станатъ в нашата училищно-образователна система — да бѣде внимателно. Общото схващане почти на всички наши сръдни е, че нашитѣ сръдни училища създаватъ единъ контингентъ отъ образовани хора, които нѣма какъ да намѣрятъ да пласиратъ своитѣ знания, и затова наложително е да се предприеме една реформа в нашитѣ сръдни училища, за да бѣдатъ нагледени тѣзи училища къмъ нуждитѣ на нашия животъ. Но мене ми се струва, че тая проблема е толкова сложна, че не зная дали би могла да се разреши много бързо и твърде леко. Азъ оставямъ настрана политическитѣ предпоставки, които до голѣма степенъ предразполагатъ въпроса въ една или друга смисълъ. Има повикъ за намаление, за закриване на сръдни училища, особено на непълнитѣ гимназии. Има мнение непълнитѣ гимназии да се преобразятъ въ реалки, които покрай общото образование да даватъ и

практическо образование и практически познания. Азъ не знамъ дали трѣбва да се отиде до тамъ, че нашитѣ сръдни училища да добиятъ характеръ на професионални училища и по този начинъ да измѣстятъ свършено професионалното образование, което се ръководи отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда.

Г. г. народни представители! Това, което в дадения случай ме интересува най-вече и на

тът на Министерството на народното просвещение расте автоматически, защото в него намаления не можете да правите. Вие можете да намалявате кредитите по всички други ведомства, защото може да се намали съответният персонал, но персоналите по Министерството на народното просвещение не можете да го намалявате. Защото, дори ако речете да дадете на всеки учител да обучава по 40 деца, както постановява законът, вие не ще имате възможност да приложите това постановление поради обстоятелството, че няма такива учебни стаи, които да поберат 40 деца. Ако някога достигнем до положението да имаме училищни сгради съ стаи, които могат да поберат не 40 деца, колкото законът иска да обучава един учител, но 50 и 60 деца и дадете на един учител да обучава 50—60 деца, това ще бъде оправдано от точка зрение на икономия, но от точка зрение на хигиена, обучение и възпитание няма да бъде оправдано. Та учителският персонал ще нараства и разходите по Министерството на народната просвета ще продължават да се увеличават.

Често пъти се говори — даже и в бюджетарната комисия се изтъква тая мисъл — че учителът трябва да бъде подготвен и за една стопанска дейност. Аз ще кажа, че никога нашият учител не е отблъгвал да упражнява стопанско въздействие в селото, където той живее. Преди да се явят агрономи, които да упражняват известно въздействие за издигане на нашето земледелие, на нашето скотовъдство, учителите били, които в голъма степен подпомагали населението в това отношение. Аз мога да ви наброя сума стари учители, мнозина от които са вече покойници или пенсионери, които в мистата, където работеха, създадоха лозарство, пчеларство, овощарство, бубарство, изградиха нашето кооперативно дѣло и пр. Тѣ бѣха единственитѣ дейци в селото, които изградиха нашето селско стопанство.

Р. Маджаровъ (д. ср): Тѣ намаляха.

Д. Негенцовъ (с. д): Тѣ може би сега не сѣ въ такъв брой, както сѣ били някога. Тая мисъл, да се подпомогне нашето стопанство въ селата, никога не е напушала учителитѣ, и ако младитѣ учители не работятъ въ това отношение, това се дължи на обстоятелството, че учителитѣ бѣха измѣстени отъ агрономитѣ, които отидоха въ селата.

Стопанската насока, която се желае да се даде на дейността на учителя, сама по себе си не е лоша, но вярдете се да не се отива до крайност, защото учителътъ преди всичко трябва да бъде добър учител въ училището, да владѣе всички педагогически знания, а следъ това да бъде добър стопанинъ, да мисли за нивата си, да мисли за овощната си градина. Той трябва да мисли преди всичко за децата, които посѣщаватъ училището, той трябва преди всичко да се подготви за своята специална педагогическа дейност. Ако той има сили и време, за да подпомогне стопанското развитие на нашето село, ние ще му рѣкопѣтѣе, това е добре дошло, но той не бива да отива въ тая насока до крайност, която ще се отрази на подготовката му като педагогъ. Има една стара българска мѣдрост, която казва: „Две дини подъ една мишица не се носятъ“. Или той ще бъде добър учител и ще владѣе работата си добре, ще посвети силитѣ, вниманието и службата си на децата, които му сѣ повѣрили, или той ще бъде — както имаме такива случаи — селски стопанинъ, който става сутринъ въ 4 ч., работи до 8 ч. на полето, на нивата, въ 8 ч. идва въ класъ съ ботуши и окалянтъ, почва да учи децата и мисли дали ще падне дъждъ, дали градъ ще обие нивитѣ му, а за децата, които му сѣ повѣрили, се интересува много малко. Такъвъ учител не е желанъ. Известенъ ви е този типъ селски учител, който се идеализира въ романа на Вазова „Казаларската царица“. Е добре, мислите ли, че такъвъ единъ учител ще бъде полезенъ за децата? Той може да бъде до голѣма степенъ полезенъ за себе си, той може да засили своитѣ приходи, той може да подпомогне своето стопанство, но ще упражни ли той онова влияние, което е необходимо, върху децата? Азъ лѣжа преди всичко учителътъ да бъде подготвенъ за своята специална работа. Страничната негова дейностъ може да бъде едно допълнение, което въ никоѣй случай не бива да бъде въ ущрѣбъ на специалната му подготовка и дейностъ.

Г. г. народни представители! За да можемъ да искаме една успѣшна дейностъ отъ нашия учител въ училището, за да можемъ да искаме една успѣшна дейностъ отъ учителя като обществень деецъ — да въздействува върху нашия стопански животъ — вие ще се съгласите, че преди всичко този учителъ ще трябва да бъде материално обез-

печенъ. Азъ съмъ говорилъ и другъ пътъ по този въпросъ и не бихъ искалъ въ този моментъ да го зачеквамъ, ако той не бѣше зачек

варира отъ 209.580 до 274.400 л. годишно; за недипломиранитѣ — отъ 133.140 до 165.200 л. Германия. Въ гр. Хамбургъ заплатата захваща отъ 138.600 български лева и следъ 25-годишна служба достига до 250.000 л. Въ Бременъ — отъ 117.150 до 237.600 л. Въ Любекъ — отъ 112.200 до 207.900 л. Въ Саксония, Брауншвайгъ и Тюрингия заплатата срѣдно възлиза на 93.240 л., а следъ 27 годишна служба достига до 193.340 л. Въ Бавария заплатата започва отъ 93.240 л., а следъ 21 годишна служба достига до 166.600 л. Въ Пруссия е също както въ Бавария, обаче се дава допълнително възнаграждение отъ 200 марки до II и III класъ и 500 марки отъ III до V класъ. Въ Франция, където въ тоя моментъ се води една енергична борба за подобрене, заплатитѣ на учителитѣ вариратъ отъ 63.250 л. до 104.500 л.; стажантитѣ получаватъ 57.750 л. Това сѣ основни заплати за цѣла Франция. Допълнително къмъ тия заплати има: 540 франка за първо дете; 720 франка за второ дете, 1.080 франка за трето и 1.260 франка за всѣко последующе дете; за мѣстоучителствуване: 1.200 франка за Сенския департаментъ, 900 франка за населени мѣста съ повече отъ 150 хиляди жители и за по-малкитѣ градове, споредъ броя на населението, 750 франка, 600 франка, 500 франка, 400 франка, 300 франка и 200 франка. Въ населени мѣста съ по-малко отъ 5 хиляди души население не се плаща никакво възнаграждение. За жилище възнаграждението достига до 4.800 франка. Швеция. Въ Стокхолмъ учителитѣ получаватъ отъ 194.600 до 298.800 л. Учителитѣ иматъ право на жилище или на отдѣлно възнаграждение за такова. Швейцария. Въ Лозана учителитѣ получаватъ отъ 108.000 до 175.000 л.; въ Невшателъ — отъ 108.000 до 194.000 л.; въ Женева — отъ 140.400 л. до 205.200 л. Допълнителното възнаграждение въ Лозана и Невшателъ е отъ 4.050 л. до 10.800 л., а въ Женева — отъ 4.860 л. до 10.800 л. Въ Цюрихъ, околността, заплатитѣ вариратъ отъ 102.600 до 135.000 л., а въ гр. Цюрихъ — отъ 157.464 л. до 223.560 л. Учителитѣ въ прогимназитѣ получаватъ отъ 186.300 л. до 256.284 л. Въ Бернъ първоначалнитѣ учители получаватъ отъ 168.200 л. до 236.520 л., прогимназиалнитѣ — отъ 196.020 л. до 267.920 л., а гимназиалнитѣ — отъ 225.180 л. до 304.560 л. Полша. Запатитѣ вариратъ отъ 44.100, начални, до 73.920 л. Следъ всѣки 3 години се повишаватъ съ 6.160 л. Допълнително се плаща: за семейство до 5 члена — 4.480 л.; за жилище отъ 2.660 до 18.200 л. Въ столицата и по границата учителитѣ иматъ 20% повече отъ другитѣ учители, ползуватъ се съ 50% отстъпки по желѣзницитѣ и съ безплатенъ медицински прегледъ. Чехославия. При 11 класа, заплатитѣ вариратъ отъ 33.240 л. до 110.000 л. За семейно положение се плаща: до едно дете — 7.200 л., а за повече деца — 12.000 л. Плаща се и допълнително възнаграждение за мѣстоучителствуване: въ Прага, Бърно и Пресбургъ — до 19.200 л., а за по-малко населенитѣ мѣста спада до 10.560 л. Въ Литва — една малка държавица — заплатата на първоначалния учителъ е 45.360 л.; на прогимназиалния — 63.840 л., на учителитѣ въ лицейтѣ — 80.640 л. Допълнително възнаграждение се плаща за всѣко дете по 3.360 л. За жилище, на семейни се плаща по 28.560 л., а на ергени — 19.740 л. За Коледа и Великденъ иматъ по половина месечна заплата въ повече.

Югославия. Запатлата на основнитѣ учители е 46.982 л. За семейство, за деца, и мѣстоучителствуване се плаща допълнително по 477 динара. За Ромъния и Турция нѣмамъ сведения, но зная, че въ Ромъния учителитѣ получаватъ по-добро възнаграждение, отколкото у насъ.

Разбира се, че отъ тия цифри, които ви цитирахъ, не може да се смѣта, че заплатитѣ на учителитѣ въ тия държави сѣ такива, че да задоволятъ нуждитѣ имъ, защото тамъ животътъ е по-скѣпъ и относително, и абсолютно. Въ последно време става дума за едно намаление на заплатитѣ на германскитѣ учители съ 6%. Не зная дали въ тоя моментъ тоя въпросъ е разрешенъ, но зная, че учителитѣ въ Германия почватъ да реагиратъ срещу това намаление на заплатитѣ.

Г. г. народни представители! Онова, което често пѣти възбужда не малко негодувание въ срѣдата на нашето учителство, това сѣ допълнителнитѣ възнаграждения, които се даваха на чиновницитѣ въ разнитѣ ведомства. Българскиятъ учителъ за никаква допълнителна работа не получава възнаграждение. Азъ нѣма да застъпвамъ станови

да се дава и на гимназиалните учители. Разбирамъ, че г. министърът на финансите иска на всяка цена да приключи бюджета на 6 милиарда и 400 милиона лева, но азъ не мога да разбера защо не се намалят, малко заплатите на по-висшите държавни служители и да се увеличатъ заплатите на по-низшите? Това не би било въ ущърбъ, въ вреда на общите интереси на държавата, а, напротивъ, би успокоило държавните служители, би премахнало всякакви спорове и недоразумения между разните категории служители, което въ голъма степенъ би улеснило едно държавно творчество.

Но, г. г. народни представители! Освенъ въпросътъ за подобрене материалното положение на нашия учител, което въ голъма степенъ ще даде възможностъ на учителя за по-интензивенъ трудъ, за по-голъма творческа дейностъ, не по-малко важенъ е и въпросътъ за служебния стабилитетъ на учителя. Говорилъ съмъ и другъ пътъ по този въпросъ, за да не се спирамъ сега по-надълго. Азъ бихъ молилъ г. министъра на народната просвѣта да се вслуша най-сетне въ исканията на учителството и да гарантира, колкото е възможно въ по-голъма степенъ, служебния стабилитетъ на учителя. Разбирамъ, че между членовете на една професия, като учителската, която брои 20—25 хиляди души, ще се намърятъ хора, които да се провинятъ и по отношение общественя моралъ, и по отношение училищната дисциплина, и ще трѣбва да бъдатъ наказани. Но дайте да ги накажемъ само и единствено по решение на дисциплинарния съдъ. Не прилагайте чл. 70 отъ закона за народното просвѣщение, за да не бъдете обвиняванъ, г. министре, въ партизанство. Азъ допускамъ, че има учители, които ще се проявятъ противъ държавния редъ и противъ добрите нрави и че тѣ не могатъ да бъдатъ оставени на служба, но не разбирамъ, че уволнението имъ може да стане преди да се установи престъплението имъ, преди да имъ се даде възможностъ да се защитятъ, преди дисциплинарниятъ съдъ да се е произнесълъ за тѣхната виновностъ и за тѣхното наказание. Ние пледираме, следователно, за единъ обективенъ съдъ, при който ще се избегнатъ обвиненията, че министърътъ въ единъ или другъ случай е действувалъ пристрастно. Нека ни кажа, че анкетите, които се правятъ, често пъти сж не напълно обективни, споредъ менъ, често пъти сж пристрастни, защото ония, които ги правятъ, по една или друга причина преследватъ даденъ учител. Това азъ мога да го установя. Азъ съмъ посочвалъ на г. министъра учители, уволнени по чл. 70 като комунисти, а тѣ никога не сж били комунисти. Но азъ бихъ искалъ да знаа, даже и да сж комунисти, бихте ли могли да ги уволните само по единъ доносъ на единъ случаенъ или заинтересованъ човѣкъ? Напр., въ с. Липница единъ кръчмаръ излиза да обвинява единъ учител, когато околийскиятъ началникъ, който е блюстителъ на законитъ въ Орхание и който е голъмъ преследвачъ на комунистите, се явява и защитава учителя.

Н. Търкалановъ (д. сг): Едно време вие протестирахте противъ уволнението на двама учители отъ Панагюрище, като казахте, че уволненитѣ били Ваши приятели, а онзи денъ единъ отъ тѣхъ избѣгалъ презъ нощта отъ Стара Загора и сега г. министърътъ ще трѣбва да отговаря защо е избѣгалъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Азъ казвамъ, че когато има основание да се преследва и наказва единъ учител, това трѣбва да стане чрезъ дисциплинарната комисия. Тогава и г. министърътъ ще се стърве отъ обвинения и нѣма да се казва, че е действувалъ по партизански съображения. Така че въ интереса на самия министъръ на просвѣтата е наказването на учителитѣ да става чрезъ дисциплинарна комисия.

Н. Търкалановъ (д. сг): Всичко, каквото се върши, се върши по законъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Има случаи, когато не се уважава мнението на дисциплинарната комисия, която е разглеждала простѣпката на даденъ учител. Има такъвъ случай: първата инстанция оправдава учителя, втората инстанция сжщо, обаче г. министърътъ не санкционира, както изисква законътъ, решението на дисциплинарната комисия, а назначава нова анкета. Това е незаконно. И, което е интересно въ това дѣло, то е, че пловдивскиятъ окръженъ училищенъ инспекторъ пише по частенъ редъ на началника на основното образование, че той учителъ трѣбва да бъде осъденъ на всяка цена. Както виждате, окръжниятъ училищенъ инспекторъ предварително определя решението на дисциплинарната комисия. Нѣщо повече дори казва той: че председателятъ на Пловдивския

окръженъ съдъ съчувствувалъ на учителитѣ социалисти, че членътъ на окръжната постоянна комисия билъ социалистъ и затуй решили дѣлото въ полза на учителя. Той настоява въ висшата инстанция учителитѣ непременно да бъдатъ осъдени. Азъ се чудя как

бране да слуша една речъ на министъръ или на другъ политически деецъ, а му забранявате да отиде на конференция на учителитъ, неразрешена отъ министерството. Може ли да се отива дотамъ? Не е ли абсурдно това? Ето защо азъ моля г. министра на просвѣтата да си вземе бележка и да промѣни това схващане, това разбиране на министерството, че учителитъ при всички поводи, когато се събиратъ на конференции, трѣбва да искатъ разрешение. Не отиваме ли, г. министре, съ това до унищожаване на коалиционното право на държавнитъ служители?

Министъръ А. Ц. Цанковъ: Не.

Д. Негенцовъ (с.д): Не забравяйте, г. министре, че въ 1922 г. прибѣгнахте за съдействие до Българския учителски съюзъ.

Министъръ А. Ц. Цанковъ: Не съмъ прибѣгвалъ никога.

Д. Негенцовъ (с.д) Не бива да се отива дотамъ. Азъ разбирамъ необходимостта държавата да контролира своитъ органи, да бди какъ нейнитъ органи изпълняватъ службитъ, които тя имъ е повѣрила, но не разбирамъ защо ще се ограничава правото на учителитъ да се събиратъ презъ свободното си време на конференции, което право, по силата на закона за държавнитъ служители, не имъ е отнето и, следователно, Министерството на народното просвѣщение, когато го ограничава, превишава своята властъ.

Азъ знамъ възмущението, което ще ми се направи: тѣзи конференции преследватъ политически цели. Азъ дѣла, обаче, да заявя, че въ нито една конференция не се е преследвала и нѣма да се преследва политическа целъ. Никой нѣтъ досега въ тия конференции не сѣ застъпвани политически теми. Говорило се е по професионални въпроси, но съгласието и предварителното одобрение на Министерството на просвѣщението. Контролтъ, който ви признаваме, че трѣбва да го упражнявате, може ли да ви даде оправдание за една такава предпазна мѣрка, която ние налагаме съ окръжното и която не е оправдана отъ точка зрение на конституцията, отъ точка зрение на закона за народното просвѣщение?

Г. г. народни представители! Искамъ да обърна вниманието ви върху срѣднитъ училища. Министерството има вече едно схващане за това. Училищнитъ сгради на много отъ тѣхъ не сѣ задоволителни. Вѣрно е, че има една инициатива, въ смисълъ да се създадатъ условия за едно рационално и правилно обучение въ срѣднитъ училища, което е една необходимостъ. Но нека не се забравя, уважаеми г-да, въпросътъ за подготовката на нашитъ младежи. Азъ не зная, дали министерството има сведения за вътрешната подготовка на нашитъ ученици въ гимназията, въ нашитъ срѣдни училища. Нека не се забравя, че нумеруването на ученицитъ въ гимназиятъ не е учебновъзпитателна дейностъ, която може да бѣде оправдана. Ученикътъ е едно живо същество, надъ което се оперира и което трѣбва да се възпита. Азъ видѣхъ въ една гимназия въ провинцията, че на ученицитъ сѣ турнали нумера като на стражари. Извикватъ се: № 20, 35, 80 и т. н. Нима това е една мѣрка, която може да допринесе за възпитателното дѣло на нашитъ ученици? Недѣлите забравя, че възпитанието въ нашитъ срѣдни училища не е достигнало до онзи размѣръ, който може да се очаква. Нашитъ ученици сѣ подъ едно друго влияние, и мене ми се струва, че както министерството, така и Парламентътъ трѣбва да се загрижатъ, щото на тѣзи младежи въ срѣднитъ училища, които утре ще бѣдатъ свободни граждани, да имъ се даде съответна работа, и тѣхното внимание да се отвлѣче въ сериозенъ трудъ, а не въ едни случайни увлѣчения, които могатъ да бѣдатъ твърде опасни. Вие ме разбирате въ случая. Ето защо нужно е едно голѣмо разширение правата на учителския съветъ. Споредъ мене, погрѣшна е мисълта на министерството, че въ лицето на директора могатъ да се олицетворятъ всичкитъ качества и способности на единъ добъръ ръководителъ на едно срѣдно учебно заведение. Не забравяйте учителския съветъ, това колективно тѣло, което трѣбва да има решаващо значение при възпитанието на нашата срѣдно-школска младежъ. Дайте насърчение въ това отношение.

Г. г. народни представители! Ще кажа две думи за нашия Университетъ, който въ много отношения, поради недостатъчнитъ кредити, които му се предвиждатъ, се чувствува спънатъ при изпълнението на своята длъжностъ. Едно пожелание имаме миналата година, едно пожелание съществува и сега — да се предвидятъ съответни кредити, колкото се може по-голѣми, за да може факултетитъ при нашия Университетъ да бѣдатъ поставени на по-добри начала, за да отговарятъ на задачитъ. Иначе ще трѣбва да

се направятъ голѣми съкращения,

С. Мошановъ (д. сг) и **Н. Търкалановъ** (д. сг): Фондът е доста голъмъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Въ всеки случай азъ изказвамъ едно пожелание по отношение на този параграфъ, той да бѣде усиленъ, както и по отношение параграфа за безплатнитѣ трапезарии и параграфа за детскитѣ колонии.

Искамъ да спра вашето внимание върху § 108 относително помощта, която се дава на Читалищния съюзъ. Тая помощъ въ първоначалния проектъ бѣше предвидена въ размѣръ на 150.000 л., обаче въ комисията този параграфъ бѣше заличенъ.

Министъръ А. Ц. Цанковъ: Защото си иматъ вече постѣпления.

Д. Негенцовъ (с. д): Азъ питахъ и тѣ ми казаха, че нѣматъ.

Министъръ А. Ц. Цанковъ: Иматъ, иматъ.

Д. Негенцовъ (с. д): Г. министърътъ ми обяснява, че вече има суми по другъ фондъ при Министерството на народното просвѣщение, които биха могли да се употребятъ за сѣщата целъ. Ако е така и ако върху това споръ не може да има, азъ мога да пожелая само, щото Читалищниятъ съюзъ да бѣде подкрепенъ въ по-голѣма степенъ отъ министерството, защото читалищата сѣдничкитѣ центрове, въ които се работи понастоящемъ за културното възпитание на народа. Нека ги насърдимъ и подкрепимъ. Нека ги подпомогнемъ, като спомогнемъ за намаляване онии партизански тежнениа, които тровятъ нашия общественъ животъ и които парализиратъ до голѣма степенъ всѣка обществена инициатива.

Бихъ се спрѣлъ и по много други параграфи, но времето не ми позволява. Ще спомена само за § 121 относително издаването на учебницитѣ. Ползувамъ се отъ случая да помоля г. министра да се заинтересува по-близо отъ въпроса за изработването на единъ новъ правилникъ за издаване и одобрение на учебницитѣ, защото по този въпросъ действително има редъ положения, които сѣ нежелателни и неоправдани, които, по моето разбиране, не трѣбва да сѣществуватъ.

Бихъ поменалъ нѣколко думи и за помощта, която се дава за известни лица, които сѣ назначени тукъ-тамъ при нѣкои гимназии, безъ да изпълняватъ нѣкаква длъжностъ — вие ме разбирате — касае се за синекурнитѣ длъжности. Г. г. народни представители! Азъ разбирамъ, че има лица, които трѣбва да се насърдятъ отъ държавата, че талантѣ най-сетне не бива да се убиватъ, а трѣбва да се подпомагатъ, но азъ се боя, г-да, че талантѣ могатъ да се изродятъ въ безталантие, че можемъ да дойдемъ до положение на изхабени писатели, които нищо полезно и нищо творческо и художествено въ нашата литература нѣма да създадатъ. Мене ми прави впечатление — не знай дали е вѣрно, казаха ми — че двама млади писателствували, които много малко сѣ работили, сѣ пратени въ командировка. Единиятъ даже прекарва първия месецъ отъ сватбата си! Дадени имъ сѣ били 80 хиляди лева командировачни, вънъ отъ заплатата. Вѣрно ли е това, или не е вѣрно, не знамъ.

Министъръ А. Ц. Цанковъ: Това е писателътъ Караийчевъ, който е известенъ писателъ. Нищо не му се плаща, но му е дадена една сума отъ фонда за културни начинания, който азъ учредихъ. Той е само единъ, другъ нѣма.

Д. Негенцовъ (с. д): Въ всеки случай азъ бихъ желалъ, когато ще се даватъ помощи, когато ще се командироватъ известни лица, да бѣдемъ много внимателни, особено при тая оскѣдица отъ материални срѣдства и при тая стегнатостъ отъ страна на финансовото министерство. При необходимостъ, ако е потрѣбно да насърдимъ единъ талантъ, трѣбва да бѣдемъ много внимателни.

Г. г. народни представители! Азъ завършвамъ. Моето желание въ дадения случай, както виждате, е много скромно. Азъ бихъ желалъ да посоча на почитаемото народно представителство, че трѣбва да се обърне голѣмо внимание върху развитието на нашето училище и преди всичко на нашето основно образование като първоизточникъ, като основа за градежъ на култура и сѣщевременно за да се гарантира въ голѣма степенъ онова учебно-възпитателно въздействие, което нашето училище би могло да упражни върху широкитѣ обществени срѣди, за да се подпомогне колкото нашето стопанско развитие, толкова и нашето културно развитие. По моето дълбоко убеждение, н

свѣта отъ 1921 г. стана задължително учението и въ прогимназията — това се предвижда въ чл. 42 — която бѣше създадена съ закона за просвѣтата отъ 1919 г., т. е. задължителното образование стана всичко 7 години, отъ 7 до 14-годишна възраст включително. Ние ще видимъ този принципъ на задължителността на основното образование — въ което влѣзе следъ 1921 г. и следването на прогимназия, както казахъ отъ 7 до 14-годишна възраст — доколко е осъщественъ и дали, споредъ срѣдствата на държавата, ние отиваме по единъ методиченъ начинъ, макаръ и бавно, стѣпка по стѣпка напредъ къмъ осъществяването на този принципъ, или правимъ крачка назадъ; трѣбва да видимъ, какво значение има това обстоятелство изобщо за нашето просвѣтно дѣло, за грамотността у насъ, за повдигане културното ниво на нашата нация.

Г. г. народни представители! Нека ми бѣде позволено да цитирамъ само нѣколко цифри отъ статистическитѣ данни, които намирамъ въ официалнитѣ издания на Министерството на народното просвѣщение, за да се види каква грамадна маса български деца оставатъ още извънъ училището и доколко, както казахъ, принципътъ на задължителното учение още не може да бѣде у насъ осъщественъ. Отъ тия числа ще се види, че ние не само не вървимъ стѣпка по стѣпка напредъ въ осъществяване на този принципъ, но ние правимъ вече едно отстъпление назадъ, което ще има лошо отражение въ близкото бъдеще, защото ще изхвърлимъ на улицата безъ всѣкаква грамотностъ маса деца на българскитѣ граждани, или тѣ ще останатъ съ едно незавършено основно образование и въ продължение на нѣколко години ще се изравнятъ най-после съ неграмотнитѣ.

Г. г. народни представители! Както казахъ, отъ официалнитѣ издания на Министерството на народното просвѣщение — азъ съмъ извадилъ бележки за 3 години, за да ви покажа, колко деца подлежатъ на задължително обучение и колко деца оставатъ вънъ отъ училището — се вижда, че презъ 1929/1930 учебна година е имало всичко подлежащи на задължително учение 754.407 деца; презъ 1928/1929 година е имало 733.872 деца, а презъ 1927/1928 учебна година — 695.253. Това сѫ всичкитѣ подлежащи на задължително учение деца отъ 7 до 14-годишна възраст включително. Отъ тия деца презъ 1929/1930 г. сѫ постъпили въ училище 674.419, презъ 1928/1929 учебна година сѫ постъпили 631.249, презъ 1927/1928 г. сѫ постъпили 613.286. Като сравнимъ общия брой на подлежащитѣ на задължително учение съ броя на постъпили въ училището, ще видимъ, че презъ 1929/1930 учебна година сѫ останали вънъ отъ училището 79.988 или кръгло 80.000 български деца, презъ 1928/1929 г. сѫ останали вънъ отъ училището 72.623, а презъ 1927/1928 г. — 81.967 деца. Като хвърлимъ единъ погледъ върху тия цифри, които азъ цитирахъ, вие ще видите, че общиятъ брой на децата презъ 1927/1928 г. до 1930 г., се увеличава, както следва: отъ 695.253 на 703.872 презъ 1928/1929 г. и на 754.407 презъ 1929/1930 г. Това сѫ годинитѣ, които сѫ отделени отъ следвоеннитѣ години, презъ които се увеличава броятъ на децата, постъпили въ училището. Ние виждаме, че презъ 1929/1930 г. има увеличение на постъпилитѣ, подлежащи на задължително учение, деца съ 54.420.

Отъ друга страна, ние виждаме, че числото на постъпилитѣ е по-малко. Така, въ 1927/1928 учебна година сѫ постъпили 613.286 деца, въ 1928/1929 учебна година — 631.249, а въ 1929/1930 учебна година — 674.419. Децата, които сѫ останали вънъ отъ училище, въ 1927/1928 г. сѫ кръгло 82.000, а въ 1928/1929 учебна година — 72.623 — има намаление — а въ 1929/1930 учебна година това число се увеличава на 79.988, или кръгло 80 хиляди.

Тѣзи цифри явно ни говорятъ, че колкото се приближаваме отъ 1927/1928 учебна година къмъ 1929/1930 учебна година, 1930/1931 учебна година, числото на ония деца, които оставатъ вънъ отъ училището, се увеличава, вмѣсто да се намалява. Това е за децата, които подлежатъ на задължително учение въ първитѣ 4 години, или въ първоначалното училище.

Ако се спремъ върху числата, които се отнасятъ до прогимназиалното образование, ние ще видимъ, че и тамъ единъ голѣмъ брой отъ деца, макаръ и да подлежатъ на задължително учение, оставатъ вънъ отъ училището. Азъ ще ви процитирамъ и за тѣхъ нѣколко цифри, за да видите, че въ прогимназитѣ ние не отиваме добре — на противъ, тамъ сме по-зле.

Въ 1928/1929 учебна година всичко подлежащи на задължително учение въ прогимназитѣ е имало 192.132 деца. Отъ тия 192 хиляди деца въ прогимназитѣ сѫ постъпили само 123.986, т. е. 64%. Останалитѣ деца 68.145 с

народното просвещение, за да можем, най-после, да удовлетворим искането на българските граждани, техните деца да минат през училището и да се подготвят за живота — тръбват преди всичко училища. Имаме ли ние училищни помещения? Не че съмнение, че ние не сме там, където сме били преди 10—20—30 години; че стъ освобождението досега се е вървело, макар и с един бавен темп, напред, създавали са се, градили са училища. Но ние и след дадените от държавата средства, и след закона за кооперативния строеж на училища, чрез който се създаха нови училища въ много градове и предимно въ селата, при все това, казвам, ние сме още далеч и твърде далеч, за да имаме училища въ всички общини. Има общини, които нямат основни училища, и учениците учат въ разни ханища или въ кръчми, въ които не може да става и дума за хигиена и, следователно, децата на българските граждани се подвргват на опасността да изгубят своето здраве. Когато ние нямме въ общините училища, тръба държавата, общините и окръжията да направят всички необходими жертви, за да може въ едно кѣсо време да покريمъ България, всичките общини, с хубави и хигиенични училищни помещения. Докато не направимъ това, конституционният принцип за задължителното учение ще бѣде само написанъ на книга, ще бѣде едно благопожелание, което дълги години още нѣма да се осъществи, защото не съществуватъ обективните причини.

Н. Търкалановъ (д.сг): Г. Каранешевъ! Само за 10 години са направени 1.619 хубави и хигиенични училища.

Д. Каранешевъ (д): Азъ казахъ за това. Но въпросътъ е, че въ голѣмъ брой села и общини ние нѣмаме още построени училища.

Г. г. народни представители! Азъ въ по-миналата сесия изнесохъ отъ трибуната данни и тогава още изказахъ едно мнение. Понеже държавата се намира въ едно финансово затруднение и нѣмаме възможностъ — не сме ние, които не ще го признаемъ — да отдѣлимъ достатъчно средства за постройка на училища, ще трѣбва общините и окръжията, било подъ гаранцията на държавата, или тѣ сами да сключатъ заеми и да си построятъ училища, като селските общини се задължатъ въ нѣколко години да се издѣлжаватъ на окръга или тамъ, отъ кѣдето са вземали парите. Докато не направимъ подобни жертви, ние не можемъ да постигнемъ нито подиръ 10, нито подиръ 20 години училища. А дотогава нашето учебно дѣло ще куца, децата на българските граждани ще бѣдатъ вънъ отъ училището, и ние ще имаме написано само на книга задължителното учение отъ 7 до 14-годишна възраст, когато въ същностъ ще има една голѣма армия отъ български деца неграмотни. По тоя въпросъ азъ завършвамъ.

Какво значение ще има, ако ние успѣемъ въ нѣколко години съ жертви, направени разумно, да построимъ училищата, за да могатъ децата на българските граждани да минатъ основното образование и по този начинъ да имаме едно по-издигнато културно ниво? Чрезъ туй, освенъ дето ще изпълнимъ едно задължение къмъ себе си като народъ, защото ще имаме едно по-високо културно ниво, но ние ще подготвимъ българските деца за утрешни творци на материални и духовни блага, ще ги подготвимъ за живота. Говори се по бюджетопроектите на различните министерства и особено по оня на земедѣлието и се подчерта, че България трѣбва да се впусне въ творение на блага. Но можемъ ли ние да отричаме, че за да може творецътъ да бѣде по-продуктивенъ въ своето творчество, той трѣбва да бѣде културенъ; че ако ние дадемъ на българските деца едно солидно първоначално образование, включително прогимназиално, ние ще подпомогнемъ българските граждани да творятъ блага и да добиятъ по-голямъ благоденствие? Ние ще имаме подготвени хора, които ще се крепятъ не съ черенъ физически трудъ, извършванъ по единъ, нека ми бѣде позволено да кажа, несъзнателенъ, животински начинъ, но ще имаме хора, които ще работятъ съзнателно съ всички свои физически и умствени сили. Безспорно, истина е, че подготвените, интелигентните работници ще творятъ по-голямъ интересъ, по-присърдце материални блага.

Говори се за трансформирането на нашето земедѣлско производство. Е добре, какъ ще постигнемъ ние максимумъ резултати въ земедѣлското производство, ако тамъ бѣдатъ заети неграмотни, некултурни хора, които не умѣятъ най-напредъ сръчно да работятъ работата, съ която са заети? Ако имаме културно издигнатъ народъ, ако имаме хора подготвени, всѣки отъ тѣхъ ще твори

решатъ съдбата му, може ли или не може да постигне въ гимназията, като се има предъ видъ какво е психологическото състояние на детето въ такъв моментъ, че то се стѣснява. Колкото и преценката да е обективна и безпристрастна, не може да бѣде абсолютно вѣрна, правилна.

Други мислятъ, че ученицитѣ отъ прогимназиитѣ трѣбва да се приематъ безъ изпитъ въ гимназията и четвъртиятъ класъ да бѣде пробенъ. Учителитѣ, които ще преподаватъ на ученицитѣ въ този класъ, ще иматъ възможностъ презъ една цѣла година да се запознаятъ съ тѣхъ и ще могатъ въ края на годината да дадатъ по-обективна преценка, съ по-голъмо познаване на душата, на психиката, на способноститѣ на ученицитѣ, на тѣхния интелектъ, кои отъ тѣхъ сѣ способни и кои неспособни, и на неспособнитѣ да се пресѣче по-нататѣкъ пътятъ въ гимназията и да отидатъ въ друго направление въ живота. Азъ засѣгамъ тѣзи въпроси, защото, както ви казахъ, по тѣхъ се писа въ правителственитѣ вестници, а така сѣщо се засегнаха и въ бюджетарната комисиия.

Г. г. народни представители! Другъ единъ важенъ факторъ въ учебното дѣло — това е учителътъ. Учителътъ е душата на училището. Неговата задача е да развие децата на българскитѣ граждани хармонично въ физическо, морално и интелектуално отношение, да създаде отъ тѣхъ бѣдещи съзнателни граждани, които да бѣдатъ творци не само на материални, но и на морални блага. Учителската длъжностъ не е обикновена длъжностъ на единъ чиновникъ, регистраторъ, архиваръ или другъ. На него се повѣрватъ живи същества, на които той трѣбва да въздействува, да ги развие правилно и въ морално, и въ физическо отношение, да издигне съзнанието имъ и да ги подготви за по-нататѣшна работа въ живота.

Щомъ отъ учителя се изисква творческа работа, и то не само въ училището, а и вънъ отъ него — между редителитѣ на децата, между гражданитѣ — щомъ неговата дейностъ е и трѣбва да бѣде всестранна, обществена деятелностъ, необходимо е учителътъ да бѣде самъ добре подготвенъ и затова законътъ за народната просвѣта изисква за учителя известенъ цензъ. Ние, съ малки изключения, имаме вече доста подготвени учители въ първоначалнитѣ училища и въ прогимназиитѣ, но желателно е учителскитѣ персоналъ все повече и повече да се попълва не само съ хора подготвени, съ цензъ, но и съ хора предани на учебното дѣло, за да може умственитѣ и духовни способности на бѣдещитѣ български граждани да се развиватъ отъ вещи за целта педагози, които да създадатъ отъ тѣхъ издигнати въ морално и интелектуално отношение личности.

Но за да може учителътъ да се предаде всецѣло на своята дейностъ, която е благородна, която е, така да се каже, една отъ най-добритѣ, отъ най-похвалнитѣ — той трѣбва да бѣде материално обезпеченъ, материално осигуренъ. Учителътъ не може, вънъ отъ учителството, да залавя друга работа, за да увеличи доходитѣ си и да гарантира прехраната както на себе си, така и на децата си, за които и той сѣщо, както и другитѣ граждани на страната, трѣбва да се грижи да ги отгледа, да ги отхрани и да имъ даде възпитание и образование. Нужно е учителътъ да бѣде обезпеченъ, нужно е неговото съществуване да бѣде материално гарантирано, осигурено, за да не мисли той само за утрешния день, да не мисли за прехраната на семейството си, а да се отдава всецѣло — тѣломъ и духомъ — на своята благородна професия. Какво е, обаче, понастоящемъ неговото положение? Обезпеченъ ли е достатъчно учителътъ? За голѣмо съжаление, азъ трѣбва да констатирамъ и тая година, че първоначалнитѣ и прогимназиални учители сѣ въ това отношение пакъ онеправдани. Разбирамъ, както поменахъ по-рано, че бюджетни причини не позволяватъ, но въ сравнение съ другитѣ държавни чиновници, съ другитѣ държавни служители, първоначалниятъ и прогимназиалниятъ учителъ е най-онеправданъ. Неговата заплата е намалена, а камо ли подобрена. Излишно е да ви цитирамъ данни, които и азъ имамъ. Г. Негенцовъ, който говори преди менъ, изнесе цифрови данни и затова азъ считамъ, че е излишно сега да ви цитирамъ такива. Фактъ е, обаче, че учителътъ не е възнаграденъ добре.

Ние искаме да се дадатъ на учителитѣ заплати, които да задоволятъ напълно материалнитѣ имъ нужди. Ние разбираме, че бюджетни и други причини препятствуватъ да стане това, но ние пл

расть, напр., следъ като навърши 30 или 25 години, ако учителът мъж не се ожени до тая възраст или ако учителката жена не се омъжи тогава да имъ се удържатъ тия 10%. Но щомъ като единъ учителъ или една учителка, току-що завършили образованието си, постъпятъ на служба въ училището, веднага да започва удържането на тия 10%, поради това, че учителът не се е оженил, а учителката не се е омъжила, това, споредъ мене, е не само една несправедливост, но и едно недомислие. Нѣма никакъвъ смисълъ да се третираатъ еднакво всички учители и учителки — както младитѣ учители и учителки, които току-що следъ свършване на гимназия сѣ започнали да учителствуватъ, така и онѣзи учители и учителки, които сѣ учителствували 15 години и още не сѣ оженили или омъжили.

Г. г. народни представители! Ще се спра на въпроса за нашитѣ сръдни училища и ще завърша. И тамъ сѣщо така не сме твърде добре. Уредбата на нашитѣ сръдни учебни заведения, на гимназиитѣ и на другитѣ сръдни училища, както и на учителскитѣ институти, не е добра. Безспорно, че персоналтѣ въ тия училища е цензованъ, подбранъ. Въ сегашния бюджетъ, както ви каза докладчикътъ г. Лѣкарски, заплатитѣ на учителитѣ въ тѣхъ сѣ подобрили. За момента, за тая година, при това стѣснено положение на държавата, ще кажемъ, че тия заплати сѣ добри. Повече отъ това не можеше да се даде. Ако бѣше направено едно подобрене на заплатитѣ на основнитѣ учители, щѣхме да се поздравимъ и нѣмаше какво да критикуваме. Но ако заплатитѣ на учителитѣ въ сръднитѣ училища сѣ сравнително добри, сѣ помѣщенията на нашитѣ гимназии не сме добре — особено помѣщенията на гимназиитѣ въ столицата, които сѣ предъ очитѣ на цѣлия културенъ свѣтъ. Въ столицата имаме гимназии, помѣщенията на които само ни срамятъ и излагатъ предъ външия свѣтъ. Въстои децата на българскитѣ граждани да намѣрятъ въ тия училища едно спокойно, хигиенично мѣсто за занимание и да не повреждатъ здравето си тамъ, тѣ сѣ изложени на риска да заболяватъ. Освенъ това, поради липса на училищни помѣщения, въ столицата е въведено поредното преподаване, едни класове учатъ преди обѣдъ, други — следъ обѣдъ. Това показва, че въ столицата откъмъ училищни сгради сме по-зле дори отъ много градове въ провинцията, където сѣщо така децата на българскитѣ граждани сѣ принудени да учатъ въ нехигиенични помѣщения и да даватъ скѣпи жертви.

Въ втората сесия на тая Камара азъ изнесохъ данни за заболяемостта и за смъртнитѣ случаи всрѣдъ учащата се младежъ. Имамъ тия данни и сега, но нѣма да ги цитирамъ. Ще ви кажа само, г. г. народни представители, че процентътъ на заболяемостта между ученицитѣ въ основнитѣ училища, прогимназиитѣ и гимназиитѣ е голѣмъ. Сѣщо така е доста голѣмъ и процентътъ на смъртността всрѣдъ ученицитѣ отъ основнитѣ училища, прогимназиитѣ и гимназиитѣ. Азъ пакъ констатирамъ факта, че поради липса на хигиенични училища децата на българскитѣ граждани сѣ изложени на заболявания и на опасностъ да изгубятъ своя животъ. А има и много такива случаи като този, който се изнася въ една бележка, която намѣрихъ въ едно наше списание. Касае се за заболяемостта на ученицитѣ отъ туберкулоза. Считаю за дългъ да ви съобща тая бележка, защото нѣкои отъ васъ може би не сѣ я чели. Въ книжка 10 отъ декемврий 1930 г. на списанието „Нашето дете“ д-ръ х. Илиевъ съобщава, че е направилъ анкета за здравословното състояние и за храненето на ученицитѣ въ Казанлъшкото педагогическо училище. За да констатира колко отъ ученицитѣ страдатъ отъ туберкулоза, той приложилъ метода на Riguet, чрезъ който е констатиралъ, че числото на ония ученици отъ отдѣленията, които следъ инжекцията сѣ дали положителна реакция, е отъ 12 до 20% отъ общото имъ число по отдѣления, а числото на ученицитѣ отъ класовѣтѣ, до VIII класъ включително, които сѣ дали положителна реакция, е отъ 29 до 51% за разни класове. А положителната реакция следъ инжекцията е признакъ, че съответното лице боледува или е предразположено къмъ туберкулоза.

Сѣщиятъ лѣкаръ е изследвалъ по метода на Riguet физическото развитие на децата и е констатиралъ, че сръдно развити сѣ отъ 35 до 6

сигурно вие сте имали случаи да констатираме този факт, че днес, особено младото еврейско поколение в България, по отношение на езика много мъчно можете да го различите от самите българи.

Докладчикъ И. Лъкарски (д. сг): Примѣрътъ сте Вие.

Х. Фархи (д. сг): Азъ не знамъ дали съмъ примѣрътъ, защото азъ съмъ отъ старото поколение; обаче азъ ви говоря за новото поколение. Благодарение на тази пълна свобода, която се даде на това малцинство и по отношение просвѣтата, и по отношение политическия животъ на страната, то можа да се издигне до една висота, която безспорно прави честъ и на самото малцинство, и на страната, въ която това малцинство живѣе. България е добре разбрала своята задача по отношение на малцинствата. Тя е разбрала, че колкото на едно малцинство дадешъ по-голяма свобода, толкова го привързвашъ по-близо до себе си и го правишъ способно и за себеотрицание, и за всѣкакви жертви, когато се касае да се запази и защитава честта, политическата независимостъ и цѣлостта на родината. И въ това отношение имаше случаи, когато тѣзи доказателства можеха да се видятъ.

Азъ ще отида още по-далечъ. Евреитѣ отъ България сѣ толкова привързани къмъ нея, благодарение на тази свобода, на това равноправно третиране въ страната, че дори тогава, когато се отдалечаватъ сѣ хиляди километри отъ България, когато се преселватъ отъ България, когато отиватъ тамъ, въ онази страна, която смѣтатъ, че ще имъ бѣде асва родина, тѣ пакъ не забравятъ България и при прѣвъ случай, когато се падне да манифестирашъ това свое чувство, тѣ го правятъ непринудено, естествено. Преди две години една делегация отъ наши български общественици е била изненадана на брѣга на Сръдиземно море сѣ „Шуми Марица“ и „ура“. Това бѣха наши емигранти, които бѣха се заселили да живѣятъ въ Палестина. Това сѣщо чувство ще го намѣримъ въ всѣки български еврейинъ, който по една или друга причина трѣбва да намѣри на друго мѣсто своята прехрана и да се пресели отъ тази страна.

Та, казвамъ, въ това отношение България улучи най-правия пѣтъ. Нѣкои народи смѣтатъ, че сѣ асимилиране на малцинствата ще могатъ да ги привържатъ къмъ себе си, въ което, безсѣмнено, се лъжатъ. Най-голямото доказателство за това е обстоятелството, че, въпрѣки факта, какво 1 милионъ синове на еврейския народъ говорятъ испански езикъ, никой отъ тѣхъ не се счита испанецъ. Въ България, обаче, еврейтъ, говорейки български езикъ, говорятъ и своя езикъ, и тѣ, по отношение обичая къмъ българил, въ нищо не се различаватъ отъ всѣки български гражданинъ въ страната.

Г. г. народни представители! Попадна ми въ рѣката списание „Europäische Rundschau“ — „Европейски прегледъ“, и гледамъ, че сѣ голяма известностъ германски историци, като Ерлихъ фонъ Калеръ, подчертаватъ тази мисль. Той казва, между другото, специално за еврейския народъ, че именно такива евреи, които отразяватъ напълно своята връзка и битовата сѣщностъ, сѣ много по-ценни за културата и свободата на народитѣ, всрѣдъ които живѣятъ, отколкото асимилантитѣ, които се стремятъ да заличатъ отъ себе си всѣка еврейска основа, и като така тѣ или ставатъ по-националисти отъ самитѣ германци и се губятъ въ едно лъжливо подмазничество, или обратно — тѣй като тѣ сѣ изгубили способността да чувствуватъ своята еврейска сѣщностъ, стремятъ се да станатъ антинационалисти, безродни хора и по-ощряватъ и други къмъ сѣщото.

Безспорно, това е отрицателенъ резултатъ, който може да се получи отъ насилственото асимилиране на едно национално малцинство въ дадена страна.

За щастие, както казахъ, въ България подобно нѣщо нѣмаме и нѣма да имаме. И какви сѣ резултатитѣ отъ такова едно равноправно третиране, г. г. народни представители? Това азъ ви заявявамъ не отъ лицеприятие, съвсемъ не отъ лицемер

Х. Фархи (д.сг): Това е действително съобщение на еврейската телеграфна агенция от Америка. Въ него се казва, че г. Омарчевски бил приет много приятелски от едно голямо еврейско общество в Америка, където говорил за живота на евреите в България. Той констатира онова, което констатирах и аз пред вас — че евреите не може да се оплаче от нищо в тази страна. Напротив, фактът, че аз идвам тук като народен представител — не като представител на малцинство, а като член на една партия в България — и че като такъв се качвам на тази трибуна, е достатъчно доказателство за правата, граждански и политически, с които евреите се ползват в България. Но, може би, г. Омарчевски е прескочил малко границата, защото е казал: „Чудя се, какво още чакат евреите от Ромъния и Полша, защо не отидат да се преселят в България, където ще могат да живеят много по-добре, отколкото в Палестина“.

Вследствие на това съобщение тук дойде д-ръ Ландау, ромънски депутат, и каза: „Защо вие, българските евреи, мълчите досега, защо не ни съобщите, че има такава възможност? Един бивш министър заявява това велегласно в Америка, следователно — къде е еврейската солидарност?“ Разбира се, каза се на д-ръ Ландау онова, което тръбваше да му се каже, и той си отиде в Ромъния.

Все пак г. Омарчевски е казал една истина, която и аз казвам тук, че откакто България се е освободила, евреите в нея са имали — а сигурен съм ще имат, докато България съществува — онзи живот, който аз ви описах.

Председателстващ В. Димчев: Има думата народният представител г. Димитър п. Пандовъ.

Д. п. Пандовъ (мак): (От трибуната) Г. г. народни представители! Тъзи, които приказват тук по бюджета на Министерството на просвѣтата, гледамъ, се разпростират да говорят и изобщо върху просвѣтната политика в нашата страна. И мене ме съблазнява мисълта да се разпростра по-нашироко върху този въпрос, но смѣтамъ за неумѣстно да направя това предъ видъ на бързината, с която работимъ. Затова ще кажа само няколко думи за нуждитъ на просвѣтното дѣло в Петричкия окръгъ.

Г-да! Ще почна от детските училища. Въ комисията се повдигна въпросъ, че държавата трѣбвало да издържа детски училища само тамъ, където имало чужди пропаганди. Това е крива мисълъ. Нѣма да се спирамъ да я оборвамъ, а само ще кажа, че тия училища са нуждни навсякъде, а особено въ Петричкия окръгъ, където населението се състои предимно отъ бѣжанци, бедни, заети постоянно въ трудъ, въ борба съ земята, която е много малко, за да могатъ да изкаратъ прехраната си и прехраната на децата си, и вследствие на това не могатъ да иматъ достатъчно грижи къмъ малките деца, които още не са въ училищна възраст. По съображение още да се прибератъ тия деца, да не стоятъ по улицитъ, а да се подготвятъ за по-успѣшна работа въ училището, необходимо е да се създадатъ въ окръга повече детски училища.

Засега такива училища, издържани отъ държавата, има: въ Петричъ — едно училище съ една учителка, въ Неврокопъ — едно училище съ две учителки; а частни детски училища има: въ Горна-Джумая едно училище съ една учителка — което показва, колко населението съзнава нуждата отъ такива училища и е готово, въпрѣки скромнитъ си сръдства, само да ги издържа — а също и едно училище въ Банско, издържано отъ евангелиститъ тамъ. Налага се не само, както се изказа мнение, да не се закриватъ държавнитъ детски училища въ Петричъ и Неврокопъ, но и частнитъ детски училища въ Банско и Горна-Джумая да се поематъ отъ държавата, като се създадатъ такива училища и въ Разлогъ и въ Св. Врачъ поне.

Но ако вземамъ сега думата, то е за да се застъпя по другъ единъ въпросъ, жизненъ за Петричкия окръгъ — въпросътъ за съществуването на окръжна училищна инспекция за този окръгъ. Споредъ бюджета, окръжната училищна инспекция въ Горна-Джумая се закрива, като Петричкия учебенъ окръгъ се прехвърля къмъ Кю

тия планини не знае що е кола, а се съобщава пеша или с катъри, по тѣсни, едва проходими пѣтица, които не могат да наречемъ пѣтица, а пѣтеки и пѣтечки. На изтокъ е долината на Мѣста, която на изтокъ се затваря отъ разклоненията на западнитѣ Родопи, също така трудно проходими. Населението въ селищата по планинитѣ Влахина и Огражденъ е колибарско, живѣещо на едно разстояние отъ 70 км. отъ северъ къмъ югъ. Горноджумайска околия, по всички разклонения на Рила, е също колибарска. Колибарски сѣ и всички селища отъ прохода на Предѣлъ по западнитѣ склонове на Пиринъ, които затварятъ дефилето на Кресна. С. Градево въ тая мѣстностъ държи на дължина 35 км. Въ Разложка околия, по западнитѣ Родопи, е с. Бабякъ съ 4.000 души население, разпръснато надъ тѣ до 40 км. и на ширъ до 25 км. Всички колибарски общини въ окръга сѣ 21, съ 41 махали и 62 училища. Училищата въ колибарскитѣ села сѣ построени въ централнитѣ махали, поради което — моля ви, г-да, обърнете сериозно внимание на това — ученицитѣ въ първоначалнитѣ училища пѣтуватъ по 2 до 5 км. за отиване до училищата и още по толкова за връщане у дома си. Въ колибарскитѣ села има 14 районни прогимназии. Ученицитѣ въ тия прогимназии пѣтуватъ нѣкъде по 8 до 10 км. за отиване и още по толкова за връщане. При такива условия нужно е будното око и близостъта на окръжния училищенъ инспекторъ, за да може да се върши всичко необходимо за възможното по-редовно водене на занятията въ училищата.

Г. г. народни представители! Въ комисията се обърна голѣмо внимание на географското положение, когато, напр., ставаше дума къде да бѣде окръжната училищна инспекция — въ Варна или въ Шуменъ и се изтъкна, че тя трѣбва да бѣде въ Шуменъ, защото географското положение било такова, че отъ Шуменъ по-лесно можело да се администрира Варненскиятъ учебенъ окръгъ. Е, при географското положение на Петричкия окръгъ, както ви го описахъ, ако инспекторътъ трѣгне отъ Кюстендилъ, да мине презъ Радомиръ и Дупница и да отиде въ Петричъ или въ Неврокопъ, а отъ Неврокопъ още 40—45 км. до Сатовча, трѣбва да изминава 300—350 км. и не съ желѣзница, както въ другитѣ окръзи въ царството, а по пѣтеки, изъ мѣстности, където не се знае що е кола, презъ балкански непроходимъ теренъ. Абсолютно невъзможно е за единъ инспекторъ отъ Кюстендилъ да ревизира и администрира учебното дѣло въ Петричкия окръгъ.

Ето защо, отъ името на нашата парламентарна група, азъ моля да се вслушате въ нашето искане: да си остане окръжната училищна инспекция въ Горна-Джумая; тукъ въ пленума нека се поправи това, което по настрение и съ леко сърдце стана въ бюджетарната комисия — закриването на окръжната училищна инспекция въ Горна-Джумая.

Нуждата отъ окръжна училищна инспекция въ Петричкия окръгъ, съ седалище въ Горна-Джумая, е належаща и затова, че въ окръга, освенъ другитѣ грижи, трѣбва да се положатъ голѣми грижи за откриване на пансионни при училищата. Като вземете подъ сериозно внимание, г-да, този страшенъ фактъ, че задължително заставяме децата отъ 7—11-годишна възраст, облѣчени въ дрипи и обути въ пробити царвули, да пѣтуватъ дневно до училището и обратно до вкъщи по 4—8 км., а децата въ прогимназията отъ 11—14 години да пѣтуватъ по 10—20 километра дневно до училището и обратно до вкъщи, при това презъ есенъта, презъ цѣлата зима и въ ранна пролѣтъ, да вървятъ изъ тѣсни пѣтеки, презъ дълбоки долове съ придошли води, можете да си представите каква образователна работа може да се върши съ тѣзи деца. Поради дълго пѣтуване, изморени, измръзнали, измокрени, тѣ могатъ да започнатъ занятия едвамъ въ 10 ч. преди обѣдъ и свършватъ въ 3 ч. следъ обѣдъ; съ една малка почив

още други две; ако се върнат само през лѣтната ваканция — още една заплата, и фактически през годината тѣ иматъ 9—10 месечни заплати. При нищожната си заплата тия нещастници тамъ формено гладуватъ, защото има и села, въ които, за да си достави хлѣбъ, учителѣтѣ трѣбва да го порѣча отъ града и той му идва не 5—6 л. килограмъ, а 10 л. И вие искате отъ този човѣкъ работа, искате да върши просвѣта въ единъ край, който толкова години чакаше свободата си, който толкова години чакаше да види свободно училището си и да види свободна работа въ това училище, а, вмѣсто това, вижда днесъ въ него единъ нещастникъ, който проклѣна себе си, че се е родилъ, проклѣна и дѣлото, което върши.

Ето защо, г-да, когато увеличаваме заплатитѣ на учителѣтѣ въ градове, като София, Пловдивъ и Русе, затова, че животътъ въ тѣхъ билъ по-скѣпъ, когато увеличаваме заплатитѣ на учителѣтѣ и въ други градове пакъ затова, защото и тамъ е малко по-скѣпо, то ще направимъ не само престѣпление, а и грѣхъ непростимъ, ако не обърнемъ внимание на тия нещастници тамъ и не имъ дадемъ едно увеличение на заплатитѣ поне съ 20—25%. Това, което казвамъ за учителѣтѣ отъ този край, би трѣбвало да се каже, разбира се, изобщо за всички чиновници тамъ, но понеже сега приказваме го бюджетопроекта на Министерството на народното просвѣщение и понеже има прецедентъ на увеличение заплатитѣ на учители, учителствуващи въ мѣста, където животътъ е по-скѣпъ, понеже нѣма по-скѣпъ окръгъ въ царството отъ Петричкия и другитѣ мѣста на тѣй нареченитѣ — моля г. Търкалановъ да не ми се разсърди за това, че пакъ ще повтора — „нови земи“, то непременно ще трѣбва да се намѣрятъ срѣдства, за да се направи увеличение на заплатитѣ на учителѣтѣ тамъ.

Г-да! Друга една въпиюща нужда за Петричкия окръгъ е липсата отъ редовенъ учителски персоналъ.

Докато въ други окръзи има излишѣкъ отъ редовенъ персоналъ, въ Петричкия окръгъ редовниятъ персоналъ е много малко. При условията, при които се учителствува въ този край, при скѣпотията, тамъ не отиватъ редовни учители или, ако отиватъ, стоятъ една година, едва изтърпяватъ и напускатъ, предпочитатъ да дойдатъ тукъ да станатъ хамали, разсилни и всѣкакви други, защото по-лесно ще преживяватъ, отколкото да останатъ тамъ съ тая мизерна заплата, която имъ се дава. Нужно е тамъ да бѣдатъ назначавани редовни учители и, по възможностъ, хора мѣстни, защото вие знаете, че мѣстниятъ учителъ е по-привързанъ къмъ училището въ своето селище и къмъ училищното дѣло.

Ето защо, понеже става дума за въ бѣдеще и понеже не зная дали ще бѣда въ идущата Камара, за да мога да кажа отъ тая трибуна пакъ думата си, ще кажа: каквото и да става, ще се закрийтъ ли педагогическитѣ училища, ще се образуватъ ли педагогически институти, нека да се има предъ видъ отъ почитаемото народно представителство, че за Петричкия окръгъ трѣбва да има единъ институтъ, който да създава мѣстенъ редовенъ учителски персоналъ. Затова, ако останатъ педагогическитѣ училища, непременно Неврокопското педагогическо училище трѣбва да се обърне въ държавно, най-малко поне за 10 години, докато се задоволи нуждата на окръга отъ редовни учители. Ако ли стане нѣкакво измѣнение, то азъ обръщамъ просвѣтното внимание на г. министра на народната просвѣта, че е необходимо непременно въ този окръгъ да има учебно заведение, което да дава редовни учители за този окръгъ.

Надѣвайки се

което му се пада, което заслужава да заеме по своята подготовка и по своите дарования. Това не може да стане само чрез свидетелство за завършено образование. Тръбва специално да се изследват способностите на ученика, а това става чрез съдствата, които посочва психотехниката и специално тия бюра за професионално ориентирание. Морални съображения налагат откриването на тия бюра, защото чрез тях се дава възможност да се замъсти критерият на паритет с критерия на ценностите, на способностите. На способния ще се даде възможност да продължава образованието си, а онзи, който не е кадърен за известно образование или за известна професия, ще бъде насочен в друго направление. По този начин държавата изпълнява и своето задължение да демократизира знанието, да даде възможност на всеки един да получи онова знание и оная подготовка, които е кадърен да получи. Понеже в бюджета не е предвиден този институт, аз мисля, че е добре почне да се възложи на професорите по педагогика от историко-филологическия факултет да се занимават с този въпрос, да организират този институт или това бюро и да се натовари някой от тях да завежда тази служба, защото въ бъдеще този институт, това бюро ще има да играе важна роль. Другаде търговските камари — както е в Париж, в Бордо — откриват такива институти. У нас, понеже частната инициатива не се е загрижила за това, остава тази работа да върши пакъ държавата, респ. Министерството на народното просвещение.

Въ какво ще бъде полезен този институт? Преди всичко, той ще подпомогне учениците, които постъпват въ срѣдните училища, да бъдат по-добри. Не може един ученик да постъпва въ срѣдно училище и да се мъчи, да се тласка от класъ въ класъ, безъ да е подготвен да следва срѣдно учебно заведение и да се готви по-нататък за университетъ. Още въ началото трѣбва да се съветватъ родителите, за да се насочи ученикътъ тамъ, където ще бъде полезен и за себе си, и за родителите си, и за държавата. Но азъ искамъ да обрна вниманието ви и върху мисълта, че тия бюра ще подпомогнатъ да се подберат и ръководители за службите, а въ това число и хората, които ще се предаватъ на учителска професия, на учителското звание. Сега кандидатите за учители постъпватъ въ педагогическите училища безъ другъ цензъ, освенъ свидетелство за завършено прогимназиално образование. Както се прилага този принципъ спрямо другите звания и професии, така трѣбва да се приложи и спрямо учителите, защото подборътъ на учителите е отъ решаващо значение за бъдещето на учениците, на държавата и на нацията. Учителътъ, казваме, е душата на училището. Учителътъ може да даде животъ на училището, ако той носи самъ такъвъ. Не може мъртвиятъ да създава животъ — само живиятъ създава животъ. И затова въ педагогическите училища, ако тѣ евентуално се реформиратъ въ институти или въ другъ видъ учебни заведения, трѣбва да се приематъ само такива младежи, които сѫ кадърни, които сѫ подготвени да бъдатъ учители, да бъдатъ носители на единъ високъ духъ, на единъ социалнонаправственъ духъ и да таятъ въ душата си преди всичко любовъ къмъ детето. Безъ тая любовъ учителътъ не може да изпълнява своето призвание, не може да бъде учителъ.

Реформата въ това отношение, г. г. народни представители, трѣбва да почва отгоре надолу, не както сега отдолу нагоре. Реформата трѣбва да почне отъ Университета: тамъ се подготвятъ учители за срѣдните учебни заведения, а тѣ ще подготвятъ учители за основните училища. Опитътъ, който прави Министерството на народното просвещение въ III Софийска мъжка гимназия, да се даде една по-висока култура на бъдещия учител, е едно начинание, което трѣбва да посрещнемъ съ симпатия и да чакаме да видимъ резултатите отъ него. Ако се получатъ добри резултати, този опитъ може да се разшири или пъкъ да се насочи този опитъ въ друга насока. Въ всеки случай подборътъ на учителите е едно много важно, съществено условие, а следъ туй друго съществено условие е заведението, въ което тѣ ще следватъ. Това учебно заведение, това специално училище, както казва германскиятъ педагог-реформаторъ, Кер

нията за подготовка към цѣлокупния животъ. И като производител трѣбва да го готвите, и като гражданинъ на държавата, и като членъ на религиозното общество, и като членъ на държавата и нацията. Въ всички направления, разбира се, доколкото е възможно, въ кръга на неговитѣ възможности и неговитѣ способности, трѣбва да стане това. И въ това отношение искането да се нагажда програмата на училището къмъ исканията на живота е едно трѣбване на съвременната педагогическа наука, съ което вече навсѣкѣ се съобразяватъ. Френскитѣ сенатъ въ миналогодешната си сесия поиска да се видоизмѣни изпитътъ за завършване основно образование така, щото да се вижда отъ свидетелството на ученика, дали той притежава ония знания, които сѫ необходими за него въ неговата практическа дейностъ — ако е въ село, напр., къмъ земледѣлие. И въ туй направление напоследъкъ министерството на земледѣлието тамъ и онова на народното просвѣщение вече се намиратъ въ едно координирано действие. Както чухме вчера и отъ нашия министъръ на земледѣлието, както и г. министърътъ на народното просвѣщение заяви въ учебния съветъ, и у насъ вече се организира такова координирано действие между Министерството на земледѣлието и Министерството на просвѣтата. Такова координирано действие между тритѣ министерства: на просвѣщението, на земледѣлието и на търговията, промишлеността и труда е една необходимостъ не само отъ държавно гледище, но и отъ гледище на ученицитѣ. Но азъ съмъ длъженъ да направя предупреждение, че не бива да се отива до крайностъ въ това отношение. Училището за живота предполага, че народното училище ще се нагоди за нуждитѣ на живота, ще се нагоди да бѣде съ практическа насока, но не бива въ никой случай да се професионализира, когато ученикътъ още нѣма физическата и умствена подготовка за нѣкоя професия.

Г-да! Азъ ще повдигна сѣщо така и въпроса за нравственото възпитание. Въ бюджета има служба за физическо и нравствено възпитание. Обаче тая служба, що се отнася до нравственото възпитание, фигурира само на думи.

Д. Нейковъ (с. д.): Колкото да има инспекторъ!

Д. п. Николовъ (трак): Нѣма лице, което да е натоварено специално да се грижи за нравственото възпитание, изобщо да организира тая служба. И азъ намирамъ, че ако ние изхождаме отъ принципа, че училището трѣбва да готви личността за цѣлокупния животъ, то трѣбва сѣщевременно да готви ученика, да се издигне той и въ нравствено отношение, да го направи единъ достоенъ членъ на нацията, защото само хора съ добро възпитание, съ нравствено чувство и съ социаленъ духъ могатъ да крепятъ нацията и да създаатъ ценности, отъ които да се ползватъ и държавата, и отдѣлнитѣ членове на нацията. Безъ тия нравствени качества, интелигентниятъ човѣкъ не е зидаръ, той може да се яви рушителъ на собствената си държавна и национална сграда.

Ние получаваме, г. г. народни представители, едно богато наследство въ областта на материалната култура: ние получаваме знания, изкуства и пр., но ако ние нѣмаме тия нравствени чувства, които се таятъ въ глѣбинитѣ на човѣшката душа, ако нѣмаме упоритата воля да се бранимъ отъ изкушенията, да пазимъ нравственитѣ принципи, върху които почива обществото, ние не можемъ да запазимъ богатата на културата, които получаваме, и ние, може би, безъ да искаме, сами ще съдействуваме за разрушение на обществото.

Азъ ще завърша своитѣ бележки съ нѣколко думи и за частнитѣ училища. Азъ слушахъ съ удоволствие думитѣ, които произнесе тукъ уважаемия г. Фархи. Вѣрно е, че България не е страна само на толерантностъ. България е страна, въ която малцинствата се ползватъ съ всички права, въ която малцинствата сѫ напълно равно

Първо четене законопроектитѣ:

13. За допълнение закона за трудовитѣ земеделски стопанства.
14. За отстъпване даромъ на Македонското женско благотворително дружество въ София държавната къща въ гр. Месемврия.
15. За търговия съ сурови неманипулирани тютюни.
16. Второ четене законопроекта за създаване институтъ на заклетитѣ експертъ-счетоводители.
17. Първо четене законопроекта за възнаграждаване съ народни пенсии Тодоръ Г. Влайковъ и Мария Абрашева.
18. Одобрение предложението за одобряване свидетелството за дългъ на българското правителство, на приложението къмъ него договоръ по Репарационната комисиия и пр.
19. Второ четене законопроекта за ревизиране договоритѣ за наемъ на фондови земи — зеленчукови градини и пр.
20. Одобрение предложението за одобрение XVII-то постановление на Министерския съветъ отъ 16 февруарий 1931 година, протоколъ № 12.

Първо четене законопроектитѣ:

21. За допълнение закона за заселване бѣжанцитѣ и пр.
22. За отмиѣняване на всички начети и постановления, издадени по поводъ писмата на Министерството на търговията, промишлеността и труда до Министерството на финанситѣ.
23. Одобрение предложението за одобрение VIII-то постановление на Министерския съветъ отъ 18 августъ 1930 г., протоколъ № 48.
24. Първо четене законопроекта за допълнение чл. 171, т. 3, отъ закона за гражданското сѣдопроизводство и пр.
25. Докладъ на прошектарната комисиия по списъцитѣ: III, VII, X, XII, XIII, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI и XXII.

Подпредседатели: **А. ХРИСТОВЪ**
В. ДИМЧЕВЪ

Първо четене законопроектитѣ:

26. За измиѣнение и допълнение на закона за подпомагане пострадалитѣ отъ обществени бедствия.
27. За амнистия (Предложение на Ат. Малиновъ)
28. За отмиѣнение на ал. ал. II и III на чл. 78 отъ закона за администрацията и полицията.
29. За измиѣнение и допълнение на закона за издаване нотариални актове за собственостъ върху общински мѣста и пр.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема.

Н. Търкалановъ (д. сг): Дебатитѣ приключени ли сѣ?

Председателстващъ В. Димчевъ: Дебатитѣ сѣ приключени.

Х. Мариновъ (з. в): Азъ ще говоря утре.

Министъръ А. Ц. Цанковъ: Ако ще говорите, говорете сега, защото заседанието е продължено до 12 часа.

Х. Мариновъ (з. в): Дебатитѣ не сѣ прекратени.

Министъръ А. Ц. Цанковъ: Заседанието е продължено до 12 часа.

Н. Търкалановъ (д. сг): Можете да говорите, но сега. Заседанието е продължено до 12 часа.

(Христо Мариновъ, заедно съ народнитѣ представители отъ земеделската парламентарна група, крило „Врабча“, напускатъ залата)

Дебатитѣ сѣ прекратени.

Председателстващъ В. Димчевъ Утре ще говори г. министърътъ на народното просвѣщение.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. и 35 м.)

Секретарь: **ИВ. Д.**